

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертацію

Береговської Христини Олександрівни

**«Творчість Василя Курилика
(середовище, архетипи, стилістика)»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.05 – образотворче мистецтво

Актуальність теми дисертаційної роботи

Дослідження творчості українських художників, які в силу різних обставин опинилися за межами України, народилися чи жили упродовж кількох поколінь або живуть в еміграції у різних країнах світу стало предметом постійних систематичних наукових досліджень, починаючи від того часу, коли Україна 30 років тому здобула незалежність і стала повноправною самостійною державою.

Слід, однак, зробити у цьому місці поправку, що наукова проблема ґрунтовно упродовж цілого ХХ ст. аж по сьогоднішні роки у межах останньої чверті століття – досліджувалася постійно і системно українськими вченими, мистцями, які жили на чужині як емігранти.

На чужині у різних країнах і найбільше там, де в еміграції коцентрувалося культуно-мистецьке життя українців, де жили українські художники і організовувалися мистецькі виставки (Франція, Німеччина, США, Канада і т. д.) і де були забезпечені умови для такої праці, там у таких наукових осередках, як Наукове товариство імені Шевченка в Європі та США, Українська Вільна Академія наук у Нью-Йорку, Український вільний університет у Мюнхені, українські наукові інституції в Канаді, як, скажімо, Канадський Інститут українських студій в Едмонтоні, Інститут модерного мистецтва в Чикаго, українські Музеї у Нью-Йорку, Чикаго, Саскатуні та в багатьох інших містах, наукові центри в Сарселі, Монреалі, Торонто; виходили в світ поважні українські мистецькі наукові дослідження, журнали,

газети («Сучасність», «Нотатки з мистецтва», «Українська думка», «Свобода», «Наша мета», «Український голос» «Нові дні» та ін.).

Вивчення цієї теми в умовах тодішнього СРСР в Україні було неможливе, категорично заборонене, а саме мистецтво, як загалом уся українська культура, кваліфікувалися на офіційному рівні як буржуазно-націоналістичні і їх планомірні вивчення були приречені.

Нагадаю, що Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України, утворена рішенням Президента України та уряду, директивних органів 27 грудня 1992 р., яку довірили мені її очолити, виробила Державну програму «Повернуті імена», і табу політичних заборон, а з ними утисків вчених, дослідників відпали.

Почала працювати Державна програма «Повернуті імена», поверталися, культурні цінності українців. У багатьох українських вишах переглядалися науково-освітні програми.

Почали з'являтися книжки про мистецтво української діаспори, з-поміж них одна з перших «Мистецтво української діаспори» була видана Національною комісією. Багато уваги цій темі приділяли львівські дослідники Р. Яців, Л. Волошин і Г. Стельмащук, енциклопедія якої «Українські митці в світі» є капітальним внеском у дослідження проблеми. Відомості про Василя Курилика подавали у періодиці.

Христина Береговська однією з перших в українському мистецтвознавстві звернулася до цієї важливої мистецької теми, ввела її у контекст українського мистецтвознавства, розкрила важливі релігійну, етнічну, соціальну проблеми творчості художника, розглядаючи їх у ракурсі індивідуального мистецького методу та історико-культурного контексту, через парадигми середовища, архетипів, стилістичних констант.

Докторська праця Береговської Х. позначена глибиною наукового мислення, глибокими оригінальними спостереженнями, вона спричинює новітні зацікавлення аспектами мистецьких взаємин, розгортає

характеристики і тлумачення індивідуальних стильових ознак, відтак здійснює оригінальне наукове прочитання живописних та графічних текстів.

У фундаменальному дисертаційному тексті Береговської стверджується наявність численних ґрунтовних англомовних наукових публікацій у різного боку аналізах та підходах, мультикультуралізмі мистецтва Курилика і його сакральності, релігійних поглядах, у виставкових проєктах (наприклад, В. Нокони, Дж. Меррі, А. Айзека, Е. Леже та багатьох ін.), які Х. Береговська ретельно проаналізувала.

Висвітлюється у дисертаційному тексті великий внесок канадської преси у вивчення та пропаганду спадщини мистця; дослідниця справедливо при тому відзначає гуманну місію, яку здійснили з цією метою відомі усім зацікавленим колективам та особам донатори Колянківські з прибережної Ніагари у своєму науково-популярному журналі «Ми і світ». Аналізуються текстуальні погляди відомих діячів з діаспори (Я. Гніздовський, С. Гординський, М. Левицький, І. Кейван, В. Янів, Ю.Шевельов, Д. Даревич, численні відгуки, роздуми, тлумачення самих мистців та ін.).

Актуальність обраної теми виявляється і в тому, що постать Василя Курилика органічно вписується в цілість, єдність українського мистецтва та художньої культури, розкриває панораму наявних взаємин українські канадської мистецької громадськості з великим обшаром культури та мистецтва України.

Художник Курилик ніколи не забував ідентифікувати буковинське походження своїх пращурів і самого себе як їх етнічної частки та великого українського роду, мріючи протягом життя про особисту зустріч з рідною йому Буковиною, і ця ідентифікація особливо виявилася в архетипах його живописних полотен та графіки і, зокрема, в середовищі українських емігрантів, яке наснажувало його оригінальну творчість відповідними образами, символами. Про це авторка тексту докладно тлумачить.

Наукова новизна отриманих результатів, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Для української культури, українського мистецтвознавства обрана Х. Береговською тема є новаторською та пріоритетною і необхідно після ознайомлення з дисертацією віддати знаній дослідниці належне за цей унікальний науковий вибір, за фундаментальне висвітлення проблеми і продуману аргументацію наукових положень, за високі межі мистецтвознавчих спостережень та всебічний виклад матеріалу.

Відзначаємо глибоку професійну культуру оригінальних мистецтвознавчих наукових викладів, аналізів та їх новизну і доказовість.

Підкреслюємо, що авторка дисертації докладно опрацювала матеріали про стосунки Курилика з українською громадою Канади і загалом західного континенту, де проживає українська діаспора.

Відзначаємо структурованість, чіткий композиційний виклад проблеми і те, що дисертантка протягом років наукової праці збирила величезний вичерпний масив інформації про творчість митця та його оточення і про епоху, в яку він жив і творив.

Береговська ввела до наукового обігу невідомі або маловідомі праці художника з приватних збірок та зробила їх наукові атрибуції, упорядкувала тематичні серії творів живопису, опрацювала проблему архетипів, розкрила роль та значення мистецтва Курилика в еволюції та розвитку полікультурного середовища Канади. Вона змістовно і об'ємно охарактеризувала основні наукові положення в тексті.

Для вирішення поставлених завдань дисертантка використала ряд загальнонаукових та спеціальних методів: для дослідження культурно-мистецького середовища, його впливів на формування особи художника – історичний, класифікації творів – іконографічний, розуміння мистецького тексту, розкриття мистецької специфіки аналізу та синтезу, герменевтики,

іконології – дослідити окремих творів. Науковій глибині розкриття теми сприяли компаративний та феноменологічний методи.

Дисертантка проаналізувала виставкову діяльність Української Спілки Образотворчих Мистців, пов'язану з творчістю В. Курилика, уклала повний графік його мистецьких проєктів, каталогізувала унікальну мистецьку спадщину художника, забезпечила змістове наповнення живописних творів, які до того так ґрунтовно ретельно ніким не вивчалися. Це могло відбутися завдяки великій експедиційній пошуковій праці дисертантки, завдяки її чисельним зустрічам з оточенням і багатьма сучасниками художника і, що важливо, з найближчою усією родиною художника.

Дисертантка знайшла відповідні підходи для зустрічей з мовчазливим рідним братом художника, винесла від тих розмов нові життєві та мистецькі факти, що допомогли, збагативши джерельний фундамент дослідження, розширити обрії уяви власного бачення, наукового спостереження у дослідженні.

Береговська уважно вивчила карти подорожей художника в Європу, у країни Африки та Азії, отримала велику інформацію про його благодійну діяльність, про умови життя художника та його творчість в Англії, про суспільно-мистецькі реалії епохи, в яку Куриликові випало щастя жити, роздумувати і творити шедеври. Завдяки цим життєво-творчим факторам Береговська простежила джерела тематичних малярських серій художника і довела філософсько-психологічні зміни в поглядах митця, в образно-стильових компонентах його творів.

Важливим новітнім джерелом для дослідниці введені у контекст дисертаційної праці стали новознайденою нею епістолярні архівні джерела, пов'язані з Мексикою, Південною Африкою, Англією, Україною, з ув'язненим шестидесяником Опанасом Заливахою, з родиною Колянківських та близькими Куриликові людьми (коло цих осіб та інтерв'ю з ними знаходять повне відображення у додатках до поданої дисертаційної праці).

Варто було, на наш погляд, загострити увагу на відчутті Куриликом української ідентичності, самості, на його ностальгійні почуттєві струни особливо в час, коли режимні органи радянської доби після 7-ми місячного мовчання дали змогу дозволили художникові побувати в супроводі чоловіків, які на час їх «праці» з хворим гостем скинули військові мундири з погонами на батьківщині його батьків, серед рідні, близьких; можливо, сусідів та пращурів, зустрітися з буковинцями і побачити та відчутти специфіку нашого українського життя-буття, сприйняти глибше етнографічні українські звичаї, релігійні, календарні свята та обряди. Був даний дозвіл на маршрути до інших міст. Ці нові дороги і наповнили почуття Курилика новими великими враженнями та свіжими емоціями, радістю співпереживань, що він, Василь Курилик – також син українського роду, і про усе це знаходимо наукові тлумачення пошукачки у тексті.

З людьми, здебільшого в Канаді та інших країнах, яким художник довіряв в силу специфіки свого особливого характеру та власних переконливих психологічних наставлень Курилик ділився думками і поглядами на мистецтво, бачив своє особливе призначення, -- як він це сприймав і коментував, у тлумаченні широких тогочасних життєвих соціально-психологічних, означених його психологічною специфікою обширів.

Курилик шукав себе у житті, блукаючи, і знаходив власні стежки, бачив життєвий ключ у розумінні своєї власної місіонерської ролі, у виявленні особливого призначення творчості мистця в суспільстві і своєї персонально особистісної у ньому в першу чергу. Це переконливо доведено у тексті.

Дисертантка аналізує і розкриває ці рідкісні життєво-психологічні світоглядні компоненти Курилика, наголошує на його релігійно-громадських чинниках творчості і під цим кутом зору аналізує особливості його стильової глибоко та неповторно індивідуальної манери.

Береговська знаходила, широко використовувала у дисертації архівні джерела Європи, Канади, США, ретельно працювала в багатьох бібліотеках,

релігійних центрах, архівах та осередках Заходу, робила численні інтерв'ю, вивчала і особисто проходила творчі маршрути, які митець скрупульозно індивідуально вибирав щоразу для себе, шукаючи новітні стильові стежки, образні компоненти у виборі образів, тем і постановці індивідуальних мистецьких проблем.

У додатках дисертації – підтверджуємо наперед -- відображена повна і масштабна вичерпна інформація про працю над репродукуванням картин Курилика, на які дисертантці почасти нелегко було отримати дозвіл з врахуванням, що спадщина Курилика захищена авторським правом родини і тих інституцій та збірок, де вона сьогодні перебуває.

Подано ілюстративні матеріали двох монументальних розписів автора з каплиці Томаса Мора в Саскатуні та храму Корпус Крісті в Торонто, єдиного авторського скульптурного твору «Робітник» для коледжу Лойоли в Онтаріо.

Розкриті у мандрах художника по території Канади та інших країн, зокрема мексиканські ракурси творчих пошуків Курилика та англійський період його творчості, що є важливими інноваційно історично вперше наголошеними, об'єктивно вмотивованими контурами для теоретичного розкриття аргументів, основних положень, змістових характеристик конкретних творів і визначення значеннєвої константи творчості мистця в конкретному історико-культурному просторі його життя. На наш погляд, вони вагомі і логічно вмотивовані, зміцнюючи вагу аргументацій та межі обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендаційного виміру дисертаційного дослідження

Авторка уважно аналізує етапи і основні глибоко індивідуальні вектори творчості мистця, формулює їх глибоко науково, логічно доказово і наголошує щоразу на їх особливостях та видозмінах залежно від творчих настанов мистця та авторських образних рішень, композиційних прийомів. Аргументовано доводячи загалом впливи реальних канадських обставин на

формування цілісності поглядів Курилика, культурно-мистецьких спектрів його живописної та графічної практики.

Авторка переконує також, що вони мали також своє власне внутрішнє бачення й закорінення умовин та реалій українського середовища в полікультурному соціумі Канади.

В цьому сенсі важливими підтвердженнями цього є спомини відомої художниці з Торонто Ірми Осадцої про Курилика (про її творчий шлях знаходимо цікаві спостереження львівського мистецтвознавця Романа Яціва), який на запрошення талановитої мисткині Аки Перейми з м. Трой в американському штаті Огайо малював протягом двох років картини у домі, де українсько-американська художниця прожила своє красиве творче життя з родиною. У 90-ті рр. ХХ ст. ці картини в м. Трой (США) нам пощасило неодноразово бачити під час праці над монографією «Дивосвіт Аки Перейми» (1996) про творчість та життєвий шлях Аки Перейми, ідентифікувати живописні полотна Курилика, зробивши необхідні атрибуції. Картини з колишньої колекції Перейми, однак не стали об'єктом дослідження у дисертації

Твори художника Курилика в приватних колекціях, колективних музейних та релігійних збірках ідентифікувала дослідниця Береговська.

Вона упорядкувала при тому тематичні серії Курилика і, зокрема, присвячені представникам націй, що сформували багатокультурну атмосферу Канади і спричинили виникнення мистецтва «літописних хронік» художника та цикл картин про корінних поселень ескімосів та гуронців, званих як Перші нації.

Мистецтво Курилика, як зазначено в дисертаційній роботі, віддало належне найстаршому поколінню українських емігрантів, які у важких нелюдських умовах мужньо освоювали і розбудовували майбутнє Канади.

У неодноразових випадках у дисертації логічно доведені образно-стильові, психологічні аспекти творчості художника та знайдені в ній

особистісні авторські принципи висвітлення глибокого за новаторським змістом дослідження.

Авторка звертає увагу на значеннєві особливості географічних зон Канади, які Василь Курилик долав від тундри до Ніагарського водопадку, де отримувал адекватні свіжі емоції, як сказано, для відтворення вражень у глибоко індивідуальних живописних серіях .

Дисертантка переконлива у мотиваціях діалектики руху живописної та графічної практики мистця, у виявленні та демонстрації дизайнерських графічних прийомів, у численних його книжкових презентаціях, що одразу знаходили вдячного читача і zarazом глядача.

Береговська науково упорядкувала і систематизувала багатогранну спадщину Курилика, еволюцію якої визначали внутрішній неспокій митця, бажання організувати її образний лад. Ці складові таланту Курилика отримують належне наукове, виповнене новизною підтвердження в дисертаційній праці; наукові тлумачення їх переконливі і вмотивовані численними новознайденими фактологічними знахідками, порівняннями з історичним життям, релігійними мотиваціями, складними психологічними чинниками індивідуальної поведінки і загалом способом мислення та життя художника.

Усі ці моменти аналізу, як уже було сказано, загалом наукові спостереження, положення тексту від вступної частини до висновків дисертації аргументовані, їх основні актуальні положення сформульовані чітко, вичерпно разом з рекомендаціями, усе це вмотивовано і охарактеризовано змістовою новизною дисертаційного тексту, воно позначене доказовістю. Отже, повторимось, їх характеризує вичерпна наукова глибина.

Текст дисертації розкритий у п'яти розділах, справляє приємне враження своєю унікальною фактологічною достовірністю. Він підкуповує особливостями мети та поставленими завданнями, визначенням об'єкту та предмету дослідження, станом і характером наукового опрацювання теми,

повнотою її висвітлення, масштабністю джерельної бази, списком і опрацюванням використаної літератури (821 найменувань (переважно нововведених в українське мистецтвознавство англомовних та українських).

Позитивно оцінюємо складену композицію праці, що позначена стрункністю викладу положень, глибиною методологічних основ і відповідно знайденими методами.

У дисертаційному тексті невід'ємними в кожному його розділі є висновки, як і в цілому загальні висновки наприкінці дисертаційного тексту. Зроблено вичерпний альбом ілюстрацій (він має вмотивовану структуру, сформовану за дисертаційним змістом: а) українське середовище Західної Канади та його вплив на розвиток естетично-духовних і мистецьких поглядів В. Курилика (1927-1949);); б) мексиканський вектор творчих пошуків художника: мистецькі студії (1950-1951); с) англійський період життя і творчості Василя Курилика (1952-1959); д) значення творчості Василя Курилика в історико-культурному середовищі Канади

Вичерпно розкриті у додатках усі розділи. Отже, у логічну частину дисертаційного тексту вагомо та органічно вписуються додатки. Вони за свою структурою є доволі широкими, як би сказав, масштабними, і засвідчують ерудицію, сумлінність, наполегливість та ретельність праці дисертантки: вони складаються зі списку ілюстрацій, джерельних спогадів про художника, здійснених авторкою під час тривалих мистецтвознавчих пошуків опрацювання теми в Канаді, Англії та інших країнах, тобто наполегливого опрацювання джерельної бази теми, переліку персональних та групових виставок, списку опублікованих праць за темою дисертації та апробацією результатів наукового дослідження.

Немає сумніву, що творчість Василя Курилика органічно вписується в контекст історії українського мистецтва – живопису та графіки відповідної історичної доби і поданий авторкою матеріал дає право на правомірність такої мотивації. Це підтверджує також повний список персональних та групових мистецьких презентацій за участі В. Курилика, де включені також

виставки у відомій в минулі часи галереї за життя родини Колянківських Niagara Falls Art Gallery у м. Ніагара Фаллс, де друкувався відомий тоді журнал «Ми і світ».

Оцінка змісту та завершеності роботи

У **Вступі** обгрунтовано актуальність проблеми, визначено зв'язок з науковими програмами, планами, теми, сформульовано мету та завдання, визначено хронологічні та територіальні межі, завданнями проаналізувати українську ідентичність і вплив національних ідей. Ось тут і доречно було б додати, що ці вагомні складові творчої ідентифікації митця дають нам право віднести Курилика не лише до канадського соціуму, але за ностальгійним характером життєпису митця і до родоводу українських пращурів художника. Хоча слід відзначити, що авторка при тому приділяє окремо увагу українській ідентичності митця. Цього, однак, замало. Польські вчені не відмовляють, наприклад, англomовному письменнику Д. Конраду у праві бути не лише англійським, але також і польським літератором.

Як уже мовилося, ретельно означені у дисертації використані дослідницькі методи, окреслені новизна, теоретичне та практичне отриманих результатів і наукові положення, які виносяться на захист. Розгорнуто подана інформація про результати дисертаційного дослідження.

Перший розділ **«Історіографія, джерела та методи дослідження»** авторка поділила на 17 груп, усі ці важливі наукові установки вичерпно висвітлені вперше, хоча в канадській літературі та в українській діалогі інтерес до творчості Кутилика ніколи не зникав.

Загалом до Х. Береговської не було ще жодного комплексного дослідження, де висвітлювалася б спадщина митця з розумінням усіх елементів його живописного стилю. Варто, однак, було б провести порівняльні характеристики з художниками діаспори інших країн, скажімо, Південної Америки, Австралії де, скажімо, в їх творах відчутні подібні ностальгійно етнографічні рефлексії. Вичерпною і багатоаспектною у дослідженнях є джерельна база в дисертації, застосовані методи дозволили

авторці науково осягнути особливості творів, систематизувати усю багатогранну спадщину, визначити риси унікальності стильової палітри митця.

У другому розділі **«Формування творчої особливості Василя Курилика в культурно-мистецькому середовищі»**, що вичерпно розритий у чотирьох підрозділах, які висвітлюють творчих шлях митця за характером життя й творчості митця та місцем проживання, Береговська вдало інтерпретує кожен з біографічних періодів цього шляху як своєрідний колаж-макет, де відчутна взаємозалежність періодів одного творчого життя митця з іншим наступним періодом, де попередній етап впливав на розвиток іншого.

Дисертантка справедливо зауважує, що художник був, з одного боку, визнаним у суспільстві Канади, а з іншого -- не завжди належно трактований у впливовому мистецькому середовищі, і ставлення до нього носило подвійний стандарт, нерідко просякнутий в художника особистісними родинними і зокрема батьківсько-синівськими відносинами. Усі ці соціопсихологічні фактори знаходять відображення у розділі як свого роду відблиск у творчості. Однак українське середовище у полікультурній Канаді, справедливо вважає і доводить у тексті Береговська, -- за її твердженням «міцна українська основа» (стор 143)-- мало великий вплив на розвиток та еволюцію його унікальної творчості, на формування його релігійних поглядів, що знаходили постійне відображення у творах, які ґрунтовно і вичерпно у розділі проаналізовані. І проблемі про «значення творчості Василя Курилика в історико-культурному середовищі» присвячено окремий підрозділ, який дисертантка справедливо підсумовує твердженням, що своє мистецтво Курилик розділяв на «українське та багатокультурне» (с. 144).

Третій розділ **«Філософсько-теологічна соціально-психологічні засади у творах Василя Курилика»** складається з трьох підрозділів «Екзистенційна платформа світського мистецтва Василя Курилика: суспільні кризи, деградація особистості, глобалізація», «Релігійне мистецтво В.

Курилика: типологія образів і богословський аспект» і «Тема архетипів у творчості художника: Матір, Батько, Родина, Самотність, Самість, Емігрант».

У першому підрозділі наголошено, що художник близько сприймав суспільні процеси, що негативно впливали на гармонію людського життя, і ці соціальні кризові ситуації, глобалізаційні негативні перемини викликали його тривожні мистецькі презентації, спонукували шукати нові теми та їх вирішення, за свідченням авторки тексту – три головні для Курилика проблеми: 1) релігійна; 2) етнічна; 3) соціальна.

У другому підрозділі розділу дисертації із твердженням дисертантки, що між «вірою художника та його психоемоційним станом була дуже тонка межа» (с. 165), йдеться про релігійну тематику художника, яку дисертантка аргументує наслідком повернення Курилика від зневіри до віри, що було спричинене зміною його релігійних переконань, особливим сприйняттям ренесансової культури; йдеться тут, у тексті про теми спокусу, апокаліптичні передчуття, що тривожили мистця, так само як, теми тероризму, емансипації, знущання людини над тваринами, вибору людиною свого «я» від сьогодні до майбутнього. Усе це подається аргументовано разом рекомендаціями. Отож проаналізовано ці та інші важливі суспільні проблеми на прикладах мистецьких серій та багатьох творів. Авторка довела у розділі на конкретних прикладах, що соціальні зміни і художні перемини, в яких опинявся Курилик, вносили корективи у його практику.

Аналізуючи образні видозміни у творах митця, де виявилася тема архетипів, авторка наголошує, що Курилик був митцем «з високим коефіцієнтом інтравертованості» (с.164), локалізуючи у живописі розлоге поле стильових начал (брейгелівська сюжетність, відвертість наїву, закритий простір американської нефігуративності тощо). Детально проаналізовано і викликають довір'я включені до системи стильових констант художника архетипи Самотності, Самості, Батька, Матері, Родини, Емігранта. Переконливо аргументовані сторінки про архетип Батька-емігранта-шукача-бунтаря, про психологічні травми внаслідок Першої світової війни,

Особлива увага приділена аналізу картини «Не повертайтеся за плащем», в якій розкриті протиріччя між добром та злом, дійсністю та мріями.

Авторка відчула, що кожен архетип у творчості художника не слід сприймати однозначно, тому що в ньому затаєно багато смислових змістових відтінків і образних нововведень, за її спостереженнями «нескінченний процес смислоутворення» (с.216) як спосіб художника заглиблення у себе.

Два підрозділи «Синтез візуальних, вербальних і музичних мистецтв у формуванні ідейної структури творів Василя Куврилика» та «Феномен авторського творчого методу Василя Курилика: пошук і результат» об'єднані четвертим розділом **«Художня мова та змістові мистецькі моделі В. Курилика»**, засвідчуючи неповторність, самодостатність мистецької лексики канадсько-українського митця. У цьому місці наголошую свідомо на понятті «канадсько-український митець».

Авторка достатньо аргументує, що мистецький стиль Курилика мав надійне підґрунття в історичному контексті, від якого він себе і свою родину ніколи не відкремлював, -- і про це у тексті авторці дисертації слід було конче ретельніше наголосити – в соціокультурному факторі сьогодення та у до певної міри месіанських передбаченнях себе самого і суспільства в цілому поза межами нинішнього часу, можливо, в його тлумаченні, часу з майбутнім апокаліпсотичним трагічним – і ці тези також у дисертації слід було докладніше транслювати. Докладно подано аналогії між Куриликом і Никифором і такий вдалий аналог про наближеність стильової інзитності двох художників, розділених морями та океанами, варто було розширити через поняття мистецької лексичної спорідненості для того, аби аргументувати канадсько-український родовід митця з великим природним талантом. Прівняння з буковинськими народними майстрами живопису напрошуються.

У розділі 5 **«Мультикультуралізм і типологія ідентичності в політкультурному середовищі Канади»** згруповані 4 підрозділи «Канадський мультикультуралізм на прикладі «етнічних» серій малярства В.

Курилика; авторський внесок у суспільно-історичний процес», «Типологія ідентичностей у малярстві В. Курилика – формування концептуально-образної моделі», «Українська ідентичність: вплив народного мистецтва та фольклору на формальну та сюжетно-змістову канву творів», «Проблема особистості у творчості В. Курилика: криза культурної ідентифікації.

Авторка констатує важливе, що мультикультуралізм Канади (термін, який набув широкого вжитку у Канаді у 1960-х рр. –с. 251) є об'єктом вивчення у різних галузях сучасної гуманітаристики, зборовши панівну раніше двомовність. Ця проблема відіграла панівну роль у мистецьких пошуках Курилика як вираз об'єктивного внеску багатьох націй у розбудову демократичної держави, в тому числі поколінь перших українських емігрантів. До них слід віднести, справедливо вважає авторка тексту, усю родину Куриликів і тому Береговська зазначає, що художник не був байдужий до теми, як видно з першої панелі «Український піонер» з-поміж наявних семи серій на цю тему.

Другою серією «Життя євреїв у Канаді» авторка тексту коментує на прикладі перелічених творів, «найважливіші соціально-релігійні центри ортодоксальних громад у різних містах Канади (с.256):.

Далі у дисертації групуються серії творів художника за таким самим мультикультуралістичним принципом, серед них серія «Ірландці в Канаді», далі -- про місцевих жителів Арктики, про її краєвиди, присвячені пам'яті вбитого 1867 р. політика-речника єднання канадців з англійцями Дарсі Макгі. Потім у дисертації описані серії із 20 картин про французьких канадців, про польсько-канадську -- із 26 композицій. Скрізь і всюди художник виявляв релігійні етнічні особливості «кожної національної групи в Канаді» (с. 269). Дисертантка ґрунтовно охарактеризувала поставлені митцем завдання як живописні, так і графічні, наприклад, у популярній книзі «Малюнки Василя Курилика – «Місія Гуронів». До речі, нагадаємо яка приклад устами Береговської, що усі ілюстровані графічні видання одразу

знаходили вдячного глядача (сам виконував для них ілюстрації «і писав статті також короткі есе до дванадцяти книг» --(с. 14, текст з автореферату).

Зазначимо, однак, що в названому переліку названих серій не вистачає спостережень-аналізів, бракує визначення лексичної інтерпретації творів видатного канадсько-українського митця на ці теми, хоча Береговська інтерпретує стилістичні межі сприйняття цих творів за шкалою кожного з них як «асоціативний, формальний та експресивний» -- (с. 14 з автореферату).

Курилик за умов, коли здійснювалися його задуми, пошуки та їх втілення, якщо врахувати реалії поневоленої тоді України, пишався б таким подвійним означенням своєї національної приналежності. Про це свідчать, на наш погляд, його варіанти мистецьких споминів про трагічне минуле Вінниці у 30-ті роки ХХ ст. , картини-спомини про рідну для нього українську Землю.

Дисертантка проте довела і підсумувала важливу для канадської державної ініціативи думку, що художник зайняв чітку позицію в межах наявної державної програми мультикультуралізму.

Пошукувачка тримає в центрі уваги різні етнічні групи Канади, до яких була зосереджені симпатії митця та його настанови на національну автентику кожної, на дотримувannya кожною національних надбань, на аналізі багатьох творів, що знаходить аргументоване відображення. Йдеться широко у тексті про відчуття національної ідентичності, зокрема розлого української.

Поняття ідентичності – національної чи персональної авторка розкриває на належному науковому рівні в усіх аспектах їх мистецького тлумачення, пролонгуючи цю тему вдалим аналізами, аргументами численних проблем ідентичності у творах Курилика і тлумаченнями їх вченими континенту (Е. Еріксон та його послідовники).

Симпатичними виглядають трактовані авторкою думки Курилика про зацікавлення народним мистецтвом, про його власну постійну прив'язаність до української спільноти (цікаві порівняння В. Курилика з В. Стефанком,

сторінки споминів художника про його запорізьке походження, впливи Гоголіського Тараса Бульби, і тут цю тему варто було б розширити на подібних аналогах з українськими парижанкою С. Левицькою та парижанином М. Кричевським). Пошукачка ґрунтовно розглядає порушені питання, аналізуючи численні твори митця, обґрунтовуючи насамкінець власні наукові медитації визнанням Курилика, що він щасливий як творець життя канадського українства у своїй творчості.

Завершують дисертаційну працю уважні наукові реляції про те, як у практиці митця знаходили відображення проблеми призначення людини, її буття й небуття, місця в соціумі, конкретизуючи та аналізуючи на численних прикладах нонконформістські настрої митця як «свідомої форми непоступливості людини» (с. 313), тлумачення глибокого поняття «лабіринт», власних різних сновидінь, сприйняття ним сучасного гріховного світу, усвідомленням ядерної небезпеки на усій планеті; персональне національне пережиття у творчості майстра з культурною кризовою ідентифікацією.

Приємне враження від обґрунтованих висновків розділу, що завдяки своїй ретельності обґрунтування є такими самими достовірно науковими, як і висновки попередніх. Велике фундаментальне дослідження Х. Береговської завершують вичерпні загальні висновки у дисертації, що засвідчують високий науковий потенціал дисертаційної праці, підтверджують означені позитивні результати та глибокі межі наукових відкриттів, їх інноваційність та результативність. Вони й переконують нас усвідомленням про внесок канадсько-українського художника Василя Курилика у світову образотворчу культуру і сприйняттям контексту його спадщини з нею, що і відносимо також до заслуг пошукувачки . Праця дисертантки є повноцінним продуктом професійного наукового мислення.

Не можна не відзначити велику кількість опублікованих авторкою наукових праць за темою дисертаційного дослідження та їх апробацію в опублікованих публікаціях (41 одиниця, з них 20 у наукових фахових

виданнях, що затверджені МОН України та наукових міжнародних періодичних виданнях, 6 публікацій у збірниках матеріалів зарубіжних, українських конференцій, 13, що додатково відображають результати дослідження. Слід відзначити дві наукові монографії Х. Береговської за науковою темою.

Значення отриманих результатів для науки та сучасної практики

Отримані результати дисертаційного дослідження науково вагомі, тому їх можна використовувати: у вузах та мистецьких закладах середнього мистецького рівня – у коледжах, училищах під час навчально-освітніх програм; у наукових інституціях з метою дальшого поглибленого вивчення історії українського та зарубіжного мистецтва країн Європи та Америки; виявлення міжкультурних художніх взаємин, при створенні навчально-освітніх підручників, посібників, навчальних методичних програм; у виховному процесі, в лекційній праці, для формування новітніх поглядів на розвиток української культури та мистецтва, для усвідомлення значення єдності та подальшого зближення материкового українського мистецтва з мистецтвом українців, що в силу різних обставин – політичних та економічних -- опинилися за межами України.

Відповідність змісту автореферату до основних положень дисертаційного дослідження

Ознайомлення з текстом автореферату Х. Береговської дає підстави вважати, що автореферат цілковито відображає зміст її дисертації та за змістом викладеного відповідає вимогам, що ставить МОН України перед науковими здобувачами. Зміст автореферату Береговської та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Вони великою мірою висловлені в розділах дисертаційного дослідження. Серед них моє основне бачення постаті художника полягає в тому, щоб ідентифікувати його виразніше на двокультурному рівні, в українському мистецтві та культурі як свідомого канадсько-українського митця, як вважає пошукувачка, з посиленним відчуттям і розумінням власної української ідентичності, тобто глибоким відчуттям кореневої національної ідентичності. У ментальності радянських ідеологем художника не вважали українським буржуазним націоналістом, але довіри до нього у «тодішній державній машині» не було жодної і не випадково Василю Курилику довго не давали дозволу на зустріч із землею його пращурів та батьків – кожен крок художник перевіряли і провіряли, Курилик був під невиспним наглядом відповідних органів, тому ідеологічне тавро «він звідти» висіло над ним скрізь під час продиктованих йому маршрутів в Україні. Ці проблеми варто було загострити

У дисертації варто було зазначити, які твори Курилика зберігаються поза Канадою, і зокрема в Європі – Франції -- повніше в Англії -- та Німеччині і, можливо, в Польщі.

Відповідність дисертації до встановлених вимог

За змістом, актуальністю проблематики, використанням загальнонаукових та мистецтвознавчих методів, науковою новизною отриманих результатів і основних наукових положень, зв'язками дисертації з науковими планами та їх значеннями, повнотою й глибиною викладу теми, необхідними компонентами повноцінного оформлення дисертація відповідає вимогам спеціальності 17.00.05 – образотворче мистецтво, а її авторка відповідає вимогам п. 9,10,12 «Порядку приудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р. № 563, а її авторка Береговська Христина Олександрівна заслуговує на

присудження високого наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 17.00. 05 – образотворче мистецтво.

Офіційний опонент:

Дійсний член Національної Академії

мистецтв України, доктор мистецтвознавства,

професор

Олександр Федорук